

HOGYAN KÉSZÜL AZ ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA?

ARMITAGE, John: Making The Encyclopaedia Britannica. = *L i b r. A s s. R e c.* 62.vol. 1960. 5.no. 146-149.p.

Hogyan készül az Encyclopaedia Britannica.

Az E. B. londoni szerkesztője leírja, milyen szerkesztési és kiadási gyakorlat teszi lehetővé, hogy biztosítani tudják ennek az irányító szerepet betöltő enciklopédiának állandó revízióját. A londoni és a chicagói kiadóhivatal és szerkesztői elvi vonatkozásban közös tanácsadó testület támogatja. A lehetőséghez képest az egész ismeretanyag 57 szakcsoportba, ún. osztályba van felosztva. Az egyes osztályok élén egy-egy fő szaktanácsadó áll; sok osztály számtalan alosztályra bomlik, ezek munkájának figyelemmel kísérését is egy-egy szaktanácsadó végzi. A szaktanácsadók nem tagjai a szerkesztőségnek, hanem szakterületük legkiválóbb képviselői, szerte a világon.

Amikor egy-egy szakcsoport revíziója

szükségessé válik, az ebbe a területbe vágó valamennyi cikket - ivekre ragasztva - a fő szaktanácsadóhoz juttatják. A fő szaktanácsadó az egész szakterületet globálisan átnézi, döntésekre darabolása tekintetében, tanácsot ad abban, hogy az egyes részek megfelelő szakemberekhez kerüljenek. Az egyes szakemberek megállapítják a hozzájuk juttatott részek korszerű voltának mértékét, s azt, mennyiben szorulnak átdolgozásra; ugyancsak ők tesznek javaslatot egyes cikkek elhagyására, illetve újak beiktatására is.

A szerkesztőségben minden egyes szakcsoportnak megvan a maga szerkesztője; ő a felelős a cikkek visszajuttatásáért és a szakterületbe vágó valamennyi kiadási kérdés intézéséért. Az ő feladatkörébe vág, hogy az illető cikk a megszabott terjedelmű legyen, és hogy beilleszkedjék az E. B. általános keretébe.

Végül megemlíti a szerző néhányat azok közül a nehéz problémák közül, amelyek a nyomtatás és a beköltetés terén felmerülnek, s ismerteti azokat a nehézségeket, amelyekkel az ilyenfajta nemzetközi együttműködés során - pl. eltérések egyeztetése, fordítás stb. tekintetében - meg kell küzdeniök.

AZ E. B. - A HOGY EGY KUTATÓ LÁTJA...

EINBINDER, Harvey: A straight look at the Encyclopaedia Britannica. = *New Zealand Librarian* s. 23.vol. 1960. 7.no. 172-180.p.

Összintéző az Encyclopaedia Britannica-ról.

A szerző bevezetőül elmondja: amikor barátai értesültek róla, hogy az E. B. bírálatára készül, eleinte elnézően mosolyogtak; amikor azonban látták, hogy nem tréfáról van szó, azt mondták, eszét vesztette. Ugy gondolták ui., hogy "az ismeretek ezen alapos tárházának" kritikája egyértelmű az örültséggel. Akkor döbent a szerző tulajdonképpen rá, hogy az E. B. a köztudatban nem is mint csak egyszerű tájékoztatói segédkönyv szerepel, amely - akár csak Vergilius Dantét, - biztos kézzel vezeti el az olvasót az vilátság által eddig összegyűjtött tudásanyag mélyében, hanem a tudományosság testet öltött megszemélyesítője, amelyhez - vita esetén - mindenkor mint végső fórumhoz lehet appellálni. Annál inkább lelkiismereti kötelességének érezte ezek után, hogy felhívja a figyelmet azokra a hiányosságokra és hibákra, amelyek - véleménye szerint - az utóbbi fél évszázad egymást követő kiadásában egyre szembezőköbbé váltak.

A szerző az E. B. legújabb kiadásait a következő pontokban marasztalja el:

A múltban az egyes kiadások átlagosan 25 évenként jelentek meg. Az új kiadás közzétételéig nyomásuk változatlan alakban történt. 1929 óta az egyes kiadások kiegészítése, javítása folyamatosan megy végbe, új lenyomat közzétételére pedig évenként kerül sor. Éppen azért el lehetne várni, hogy minden címszó alatt a legfrissebb és legkorszerűbb tudományos megállapítások legyenek. Ezzel szemben az a helyzet, hogy a tudományszakok szinte valamennyi területén a klasszikussá vált régebbi kiadások lerövidített terjedelmű, de egyébként változatlan formában közölt cikkeit látjuk viszont.

G. WASHINGTON, A. LINCOLN, T. JEFFERSON, W. WILSON életrajzát például az 1929. évi tizennegyedik kiadásból, DANTE, CHAUCER, CERVANTES, POPE, BYRON, BROWNING, SWIFT, SWINBURNE, GOETHE, BAUDELAIRE, VERLAINE, RIMBAUD, LEONARDO, RAPHAEL, DÜRER, TIZIAN, BOTTICELLI, BACH, MOZART, BEETHOVEN, SCHUMANN és WAGNER életrajzát és méltatását az 1910-11. évi tizennegyedik kiadásból, - a SOPHOKLES, ARISTOPHANES, PINDAR, VIRGIL, PASCAL, MILTON, THACKERAY, CONGREVE, COLERIDGE, SHELLEY,

LEIBNITZ, VOLTAIRE, MICHELANGELO, RUBENS, REMBRANDT, TINTORETTO és VELASQUEZ címszavak cikkeit pedig egyenesen az 1875-1889. év folyamán megjelent kilencedik kiadásból vették át az új kiadásba. Igaz, a valószínűleg szövegezésben megjelent cikkek egyike-másika klasszikussá vált szerzőtől származik, javarészüik azonban lapos, megfakult stílusú, szürke tényközlés; az utóbbiak esetében tehát semmi sem indokolja a porlepte anyag újra még újra való megisméltését.

Egyik-másik kiemelkedő irodalmi nagyság, így SHAKESPEARE és MILTON ismertetése során pusztán tényközlésre szorítkozik az E. B. A SHAKESPEARE-nek szentelt 24 lapnyi ismertetésben nem jutott hely egyetlen sor idézetre, darabjainak vagy jellemeinek semmiféle elemzésére. MILTON művészetének jellemzése ebben az egyetlen semmitmondó sorban merül ki: "Az elvesztett paradicsom a világ mindössze néhányra tehető monumentális műremekének egyike..." Ugyanennek a hiánya ütközik szembe a DOSZTOJEVSZKIJ-ről szóló cikkben. Ezzel szemben HOMÉROSZ Iliasza és Odysseája, továbbá LUCRETIVS De rerum natura c. műve megfelelő irodalmi méltatásban részesül. Egyébként a görög és római írókról, költőkről szóló cikkek nem szűkölködnek eredeti idézetekben sem; ezeknek viszont következetesen mellőzik angol nyelvű fordítását.

Mostoha és következetlen eljárásban részesülnek a zeneszerzők is. Nincs szó például az E. B.-ban MOZART szimfóniáiról, koncertóiról, kamarazenéjéről, MAHLER G. kilenc szimfóniájáról, VAUGHAN Williams 1926 utáni kompozícióiról. S bár a Music címszó alatti cikkben ezt olvashatjuk: "... öt évvel halála után BARTÓK-ot általában sok vonatkozásban kora szinte valamennyi zeneszerzőjénél nagyobbak tekintették...", BARTÓK életrajza mégis mindössze 16 sorból áll; ebben csupán két műve, A kékszakállu herceg vára és A Csodálatos mandarin nyer említést, nem esik azonban szó kvartettjeiről, noha BEETHOVEN óta a kamarazenének talán ezek jelentik legkiemelkedőbb alkotásait.

Az újabb eredmények közlésének hiánya, az elmaradottság és következetlenség - a szerző szerint - leginkább az archeológiai cikkek terén szur szemet. Példaként felhozta, hogy az Aegean Civilization (Égei-tengeri civilizáció) címszó alatt a krétai kultúrával kapcsolatban szó sem esik a MINOS király palotájában talált többszáz agyagtábla megfejtéséről, noha annak híre az 1950-es évek tudományos szenzációjaként járta be a világot. Pedig hőstettéért M. VENTRIS, a táblák zseniális fiatal megfejtője címszót kapott az E. B.-ban; ennek az eseménynek az Égei tengeri kultúra megítélésében való kihatására viszont már sehol sem került sor. Ugyanigy, észelszót utalásokban történt csak a híres Holt-tengeri tekercsekről is emlí-

tés; nem tűnik ki azonban ezekből ennek a lehetnek sem a palesztinai archeológiára, sem a szentírásstudományra való óriási jelentősége.

Ugyanakkor, amikor ilyen nagyjelentőségű dolgok kellő ismertetésére nem jut elegendő hely, csip-csup földrajzi helyek címszavainak nyilván az E. B. kelendőségének előmozdítására - se szeri, se száma.

Azután megemlíti a szerző az E. B. egyes ténybeli tévedéseit (ilyen pl. a waterlooi csatában BLÜCHER és WELLINGTON találkozásának időpontja, KOLUMBUS születésének éve stb.), s rámutat néhány gyermekes megállapításra (pl. NAGY KÁROLY "noha négy felesége közül hárommal szemben odaadó hitvestárként viselkedett, ugyanakkor öt kedvesétől törvénytelen leaszarmazottai is voltak", vagy a Calligraphy címszó alatti tanácsadás: "A mai élet hajszája nem kedvez a gondos kézírásnak. A tul sok és túl gyors írással elhanyagoljuk a betűk kialakítását, és alacsonyabb írásszínvonalal is beérjük. Megtalálhatjuk azonban annak az utját-módját, miképpen alkalmazhatunk kétféle írásmódot: egy közönséges, durvább hétköznapi és egy ünnepi jellegű írást... A folyamatos, modern írásmód elsajátítására ajánlható a Mr. HEWITT-féle Oxford Copy Books-sorozat").

Az E. B. sajnálatos elmaradottságáért a szerző a kiadók üzleti politikáját teszi felelőssé. A cikkek szerzői rendkívül alacsony díjazásban részesülnek, pedig az eladott példányok száma és így a befolyó összeg az ügyes hírverés és a szíves kolportálás következtében nő. - A követett gyakorlat kiáltó ellentétképpen megemlíti végül, hogy az egyik kiadó Szovjetunió-beli tanulmányutjáról visszatérve, párhuzamot vont a szovjet és amerikai tudományos állapotok között, s kikelt az amerikai tudósok és nevelők kiáltóan alacsony fizetése ellen. Attól azonban továbbra is tartózkodott ez a kiadó, hogy a maga területén tetté váltsa a tapasztaltakat. Pedig az ilyen felvilágosult ellemű tett többet használna az amerikai nevelésügy fejlesztésének, mint a szovjet természettudomány és a technológia versenyre hívó eredményeire vonatkozó megannyi szónoklat és megállapítás.

- . -

A New Zealand Libraries szerkesztőjének a cikkhez fűzött megjegyzéséből kiderül: a cikk olyan nagy hullámokat vert, hogy szerzője bejelentette, "The myth of the Britannica" (Az E. B. mítosza) címen most már könyvalakban kívánja bizonyítani, "hogyan nőtt nemzeti legendává ez a fogyatékos tájékoztatói segédkönyv".